

життя повинні бути пріоритетним напрямком соціально-педагогічної роботи серед підлітків та юнацтва. Саме соціально-педагогічна профілактика спрямована на виявлення, нейтралізацію тих чинників, що заважають розвитку підлітка, а також формує у нього якості, необхідні для подолання адиктивної поведінки і задоволення потреб альтернативним нешкідливим шляхом.

Список використаних джерел

1. Золотова Г. Д. Соціально-педагогічна профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх: навч. посіб. Луганськ, 2010. 231 с.
2. Клочко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2002. 308 с.
4. Ратинська О. М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. № 1(38). С. 233-237.
5. Самойлов А. М. Адиктивна поведінка як одна з форм девіантної поведінки підлітків // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 41. 2014. С. 405-409.

Світлана Калаур

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і
менеджменту соціокультурної діяльності

Каріна Ганьбергер

студентка спеціальності «Соціальна робота»
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
м. Тернопіль

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОБЛЕМНИМИ СІМ'ЯМИ РІЗНОГО ТИПУ

У статті розкрито чинники, що сприяють виникненню проблемних сімей в Україні. Основна увага зосереджена на загальній характеристиці методів, форм і технологій соціальної роботи із проблемними сім'ями.

Ключові слова: проблемна сім'я, причини проблемності родини, соціальний працівник, соціальна робота, методи, форми, технології.

У кожному конкретному історичному періоді розвитку суспільства саме сім'я виступає головною моделлю, яка відображає його економічні, духовні та моральні устрої, адже забезпечує активний процес соціалізації й самореалізації своїм членам та сприяє формуванню особистості. Варто акцентувати увагу на тому, що у сучасному процесі державотворення значна частина сімей опинилися у складних життєвих обставинах. Саме тому, одним із основних напрямів роботи фахівця соціальної роботи є соціальна робота з сім'ями, яка передбачає здійснення системи конкретних комплексних заходів щодо тривалої допомоги родині із метою збереження її цілісності, відновлення родинних стосунків, захисту і реалізації прав усіх членів сім'ї у родині й відновлення та повної реалізації прав сім'ї в українському суспільстві.

Так, ми приєднуємось до думок науковців [1; 3; 6], що сім'я є, насамперед, системою відношень між людьми, які її утворюють; рольовою взаємодією, що визначається сукупністю установок, норм і зразків поведінки, які характеризують одних членів сім'ї в їх ставленні до інших її членів. Встановлено, що проблемна сім'я, – це сім'я, яка потрапила в складну життєву ситуацію і, при збереженні загальної позитивної сімейної мотивації, самотійно не може подолати свої проблеми» [5, с. 12]. Мета діяльності соціальних працівників з проблемними сім'ями у сучасних умовах до якої б із категорій проблемності вона не належала, спрямована на: реалізацію права сім'ї та дітей на захист і допомогу з боку держави; сприяння розвитку і зміцненню сім'ї як соціального інституту; поліпшення соціально-економічних умов життя і благополуччя сім'ї; гуманізацію зв'язків сім'ї з суспільством і державою; встановлення гармонійних сімейних відносин; профілактику дитячої злочинності та бездоглядності.

На основі узагальнення наукових праць [2; 4; 5; 6] виокремлено основні категорії проблемних сімей, які виділяють в нашій державі: сім'ї, в яких є діти, що знаходять під опікою; сім'ї з дітьми, що мають обмежені можливості та сім'ї з батьками-інвалідами; неповні сім'ї; багатодітні сім'ї; малозабезпечені сім'ї із низьким рівнем доходу, або з безробітними батьками; неблагополучні сім'ї (педагогічно

неспроможні; етично неблагополучні, родини, що практикують жорстоке поводження з дітьми); сім'ї переселенців/мігрантів. У нашому дослідженні за основу було взято головні причини виникнення проблемності, які виокремлено у підручнику «Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями» під авторством А. Капської, Н. Олексюк, С. Калаур та З. Фалинської [5, с. 12–13] табл. 1.

Таблиця 1

Основні причини, що спонукають виникнення проблемних родин

Об'єктивні причини	Суб'єктивні причини
<i>природно-кліматичні умови (суворі або нестійкі кліматичні умови; екологічні особливості місцевості)</i>	на індивідуальному рівні (генетична схильність членів сім'ї до проблемної, або саморуйнівної поведінки)
<i>суспільство і держава (система соціальної допомоги і захисту; рівень інвестицій; дієвість законодавства; рівень соціокультурного розвитку суспільства; ставлення до мігрантів або біженців; рівень розвитку суспільних відносин)</i>	на особистісному рівні (низький ступінь стійкості особистості, недорозвиток рефлексії та саморегуляції, відсутність ціннісних орієнтацій)
<i>особливості мікросоціуму (економічні умови життя; виробнича і рекреативна інфраструктура; соціально-професійна структура населення; демографічна ситуація в даній місцевості; культурний рівень; соціально-психологічний клімат)</i>	

Найчастіше проблемна сім'я має фінансові труднощі, що зумовлені матеріальними умовами життя. Доволі часто у проблемних родинах не повною мірою реалізуються виховні та комунікативні функції, існують проблеми з адаптацією, вихованням дітей, можливістю розвитку в батьків та дітей комплексу неповноцінності. Тобто у проблемних родинах виникає доволі різноплановий спектр проблем, і соціальний працівник має бути готовим прийти на допомогу у їхньому розв'язанні.

У ході вивчення означеного кола питань було з'ясовано, що методи роботи, якими найчастіше користуються соціальні працівники це інформування, консультування, переконання, навіювання, приклад, представництво, перенавчання, переключення, реконструкція характеру, педагогічні ситуації, вправи тощо. Тоді як до найбільш перспективних форм роботи з проблемними родинами належать:

лекторії, консультування, тренінги, семінари, ярмарки професій, організація предметного дозвілля, спілкування й відпочинку дітей і батьків. Як свідчить практика, соціальні працівники здійснюють соціальну профілактику, надають соціальну допомогу, послуги з соціального патронажу й соціальної реабілітації. Проблемні сім'ї від соціального працівника очікують надання необхідного сприяння в отриманні грошової допомоги. Фахівці з соціальної роботи організовують психолого-педагогічне консультування; реалізують профілактику девіантної, асоціальної поведінки за участю правоохоронних органів; надають організаційно-практичну допомогу батькам у виконанні виховних функцій; проводять тренінги, що спрямовані на корекцію дитячо-батьківських взаєностосунків. Часто їх залучають до проведення заходів щодо законодавчої просвіти батьків, які виховують дітей, що мають агресивну поведінку.

У практиці діяльності соціального працівника у проблемних сім'ях досить часто виявляються випадки сімейного насильства. У такому разі можуть бути застосовані технології, що використовуються у випадку сімейного насильства. До них відноситься організація соціальних притулків, які дають можливість батькам і дітям перечекати у безпечному місці сімейну кризу. Але, як свідчить практика, обмеження тільки таким видом допомоги може бути непродуктивним, бо невіршені сімейні конфлікти періодично загострюються.

Наголосимо, що вибір методу залежить від цілей і завдань, особливостей сім'ї та навколишнього середовища, а також від кваліфікації, знань, майстерності та досвіду соціального працівника. Соціальний працівник у проблемних сім'ях виступає посередником між дитиною і дорослим, дитиною та її оточенням, а також у ролі наставника при безпосередньому спілкуванні з дитиною або її оточенням. Він проводить соціальну діагностику цих сімей, складає програму допомоги сім'ї.

У підсумку відзначимо, що соціальний працівник по своєму професійному призначенню прагне по можливості запобігти проблемам, своєчасно виявити і усунути причини, що породжують їх, забезпечити профілактику різного роду негативних явищ соціального чи фізичного плану.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т. Сучасна сім'я у вимірі її вартостей. *Рідна школа*. 2002. №1. С. 15–17.
2. Лукашов С. Спеціалізовані соціальні служби підтримки сім'ї. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. № 2. С. 115–130.
3. Побірченко Н. С. Сутність соціальної роботи з сім'єю. *Педагогічний вісник*. 2003. № 4. С. 5–7.
4. Сидоренко Ю. Сучасна українська сім'я як клієнт соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. № 2. С. 98–104.
5. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями. Капська А. Й., Олексюк Н. С., Калаур С. М., Фалинська З. З. Посібник. Тернопіль: Астон, 2010. 304 с.
6. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. К. : ДЦССМ, 2002. 132 с.

Світлана Калаур

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і
менеджменту соціокультурної діяльності

Вікторія Дяченко

студентка спеціальності Соціальна робота
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
м. Тернопіль

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті акцентовано увагу на вагомості гендерних відносин. Названо та охарактеризовано найперспективніші шляхи щодо формування гендерних відносин, які може використовувати соціальний працівник під час роботи зі старшокласниками.

Ключові слова: гендерні відносини, соціальний працівник, старшокласники, форми, методи роботи.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігається активна демонстрація міжстатевих взаємодій, модифікація ролі й статусу жінки і чоловіка. Усе це призводить до певної видозміни культурних та духовних цінностей, а також